

Жоба туралы қысқаша ақпарат

Жоба аты	Машиналық оқыту әдістерін қолдану арқылы табиғи төтенше жағдайлар кезінде әлеуметтік желілер контентіндегі жалған ақпаратты анықтау жүйесін әзірлеу
Жоба өзектілігі	Қазіргі ақпараттық қоғамда жалған ақпарат мәселесі барған сайын өзекті бола түсуде, әсіресе ақпараттың таралу жылдамдығы өте жоғары әлеуметтік желілер контекстінде. Табиғи төтенше жағдайлар (ТЖ) кезінде жалған ақпаратты анықтау маңызды әлеуметтік мәнге ие, себебі дағдарыс жағдайында жылдам таралатын жалған мәліметтер халықтың оқиғаларды қабылдауына кері әсер етіп, құтқару қызметтерінің жұмысын үйлестіруге кедергі келтіріп, үрейдің күшеюіне себеп болуы мүмкін. Осыған байланысты жалған ақпараттық хабарламаларды автоматты түрде анықтап, жіктей алатын кешенді жүйені әзірлеу қажеттілігі туындайды.
Жоба мақсаты	Жобаның мақсаты – машиналық оқыту әдістерін қолдана отырып, табиғи төтенше жағдайлар жағдайында әлеуметтік желілердегі жалған ақпаратты анықтау технологиясын әзірлеу.
Жоба міндеттері	1. Әлеуметтік желілердегі жалған ақпаратты анықтау үшін машиналық оқыту әдістерін қолдана отырып, модельдер мен алгоритмдерді әзірлеу және зерттеу; 2. Табиғи төтенше жағдайларға байланысты әлеуметтік желілердегі хабарламаларды қамтитын, жалған ақпарат белгілері бойынша таңбаланған деректер корпусын қалыптастыру; 3. Күрделі мәтіндік деректерде жалған ақпаратты дәлірек талдау және анықтау үшін назар (attention) механизмін қолдана отырып, конволюциялық және рекурренттік архитектуралардың артықшылықтарын біріктіретін гибриді терең модельді әзірлеу және оқыту; 4. Әлеуметтік желілердегі деректерді таңбалау және жалған ақпаратты анықтау әдістерінің тиімділігін бағалау; 5. Пайдаланушыларға мәтіндік деректерді жүктеу, автоматты талдау және жалған ақпаратты анықтау мүмкіндігін беретін, сондай-ақ жіктеу нәтижелері мен дәлдік метрикаларын көрсететін гибриді модельді интеграциялайтын қосымша әзірлеу.
Күтілетін және қол жеткізілген нәтижелер	Жобаны жүзеге асыру нәтижесінде келесідей нәтижелерге қол жеткізу жоспарлануда: табиғи төтенше жағдайлар жағдайында әлеуметтік желілердегі жалған ақпаратты автоматты түрде анықтау және жіктеу жүйесін әзірлеу; төтенше жағдайларға байланысты мәтіндік деректер корпусын қалыптастыру және аннотациялау; CNN, RNN және

	назар (attention) механизмдеріне негізделген гибриді машиналық оқыту моделін әзірлеу және оқыту; жіктеу дәлдігінің жоғары көрсеткіштеріне (Precision, Recall, F1-score) қол жеткізу; мәтіндерді талдау және жалған ақпаратты анықтау үшін бағдарламалық қосымша әзірлеу; Scopus және Web of Science базасына кіретін ғылыми журналдарда мақалалар жариялау; әзірленген әдістер немесе бағдарламалық қамтамасыз ету бойынша патент алу; сондай-ақ білікті мамандарды даярлау. Жобаны орындаудың ағымдағы кезеңінде келесі нәтижелерге қол жеткізілді: жалған ақпаратты анықтау әдістері мен тәсілдеріне талдау жүргізілді; әлеуметтік желілерден деректер жиналып, алдын ала өңделді; табиғи төтенше жағдайларға қатысты хабарламаларды қамтитын бастапқы деректер корпусы қалыптастырылды; мәтіндерді жіктеу үшін машиналық оқытудың бастапқы модельдері жүзеге асырылды; модельдерді бастапқы тестілеу және олардың тиімділігін бағалау жүргізілді; деректерді аннотациялау және жалған ақпарат белгілерін анықтау тәсілдері әзірленді.				
Зерттеу тобы мүшелерінің аты-жөні, идентификаторлары (Scopus Author ID, Researcher ID, ORCID, бар болса) және сәйкес профильдерге сілтемелер	Турарбек Әсем Турарбекқызы – Scopus h-index: 3 Web of Science h-index: 1 Web of Science ResearcherID: https://orcid.org/0000-0002-4793-0446 Scopus Author ID: 57031944900 Бектемесов Жоламан Мақтағалиұлы - Scopus h-index: 3 Web of Science h-index: 2 https://orcid.org/0000-0002-0271-5363 Web of Science ResearcherID: AAJ-7765-2021 Scopus Author ID: 57219357475 Рахимова Диана Рамазановна – Scopus h-index: 5 ORCID https://orcid.org/0000-0003-1427-198X Scopus Author ID: 57191430929 WoS: P-4962-2017 Омаров Бауыржан Султанович – Scopus h-index: 7 Web of Science h-index: Web of Science ResearcherID: AAX-5730-2021 Scopus Author ID: 56127983700 Көпбосын Лейля Серикбековна – Scopus h-index: 2 https://orcid.org/0000-0001-6224-2193 Scopus Author ID: 56367657100 Нарбаева Салтанат Муратбековна – Scopus h-index: 1 Web of Science ResearcherID: KBA-1599-2024 https://orcid.org/0000-0001-5230-3781 Scopus Author ID: 57216484412 Адетбеков Елдос Нурланович – Scopus h-index: 1 <table><tr><td>Scopus</td><td>Author</td><td>ID:</td><td>58096720300</td></tr></table> Нұрғали Азат Асхатұлы – ORCID https://orcid.org/0009-0008-1856-197X	Scopus	Author	ID:	58096720300
Scopus	Author	ID:	58096720300		

Қолдану	Жоба нәтижелері төтенше жағдайлар кезінде ақпараттық ағындарды бақылау үшін мемлекеттік органдар мен жедел қызметтерде қолданылуы мүмкін. Сонымен қатар, жүйе медиа ұйымдарда, аналитикалық орталықтарда және ғылыми мекемелерде әлеуметтік желілердегі жалған ақпаратты анықтау және талдау үшін пайдаланылуы мүмкін. Технология ақпараттық қауіпсіздік жүйелеріне және контентті бақылау платформаларына енгізілуі мүмкін.
Приоритет в сравнении с реальными аналогами	Ұсынылған жоба қолданыстағы шешімдермен салыстырғанда бірқатар артықшылықтарға ие. Дәстүрлі жүйелер тұрақты жағдайларда жұмыс істеуге бағытталған болса, бұл жоба төтенше жағдайлардағы ақпараттың таралу ерекшеліктерін ескереді. CNN, RNN және attention механизмдеріне негізделген гибриді модельдерді қолдану жүйенің дәлдігін арттырады. Сонымен қатар, жоба қазақ тілін (төмен ресурсты тіл) ескере отырып жасалған, бұл оны аймақтық тұрғыдан бірегей етеді.
Жарияланымдар тізімі (URL, DOI көрсетілген)	1. Турарбек А.Т. Методы машинного обучения в определении сейсмической активности: монография. – Алматы: ИП «ЫРЫС», 2025. – 96 с. 2. Турарбек Ә.Т., Нұрғали А.А., Нарбаева С.М., Рахимова Д.Р. Применение методов машинного обучения для детекции фейковых новостей на казахском и русском языках // <i>Вестник АУЭС</i>. – 2026. – (в печати) URL: https://vestnik.aues.kz 3. Bektemessov et al. Numerical simulation of fakes spread in social networks// <i>Вестник КазНПУ</i>– 2026. – (в печати)
Патент туралы ақпарат	Жоба аясында жалған ақпаратты анықтауға арналған әдістер мен бағдарламалық қамтамасыз етуге патент алу жоспарлануда. Патент Қазақстан Республикасының Ұлттық зияткерлік меншік институтында тіркеледі.